

- образование, 1996. - № 4.- С. 105-110.
- Петрушин В. А. Экспертно-обучающие системы. – К.: Наукова думка, 1992. - 196 с.
  - Дмитренко Т. О. Яресько К. В. Технологічний підхід до обґрунтування педагогічного процесу у вищій школі // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Збірник наукових праць. - № 2. – Харків: УПА, 2001.- С.82-88.

А.А.Пермяков, Л.В.Григоренко, Н.І.Зеленкова
ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

В статье рассматривается вопрос вхождения Украины в Болонский процесс, основные положения, предъявляемые к странам-участницам Болонского процесса, а также некоторые проблемы, сопутствующие этому процессу.

In article the question of occurrence of Ukraine in Bolon's process, the substantive provisions showed to countries - participants of Bolon's process, and also some problems accompanying this process is considered.

Постановка проблеми. В сучасному світі все більш чітко простежується тенденція до інтеграції та взаємодії освітніх систем, що обумовлено багатьма причинами: швидким збільшенням обсягу знань; потребою у висококваліфікованих спеціалістах; підвищенням якості освіти в розвинених країнах та ін. Подальший процес об'єднання Європи супроводжується створенням загального освітнього й наукового простору.

Слід зазначити, що спроби надати вищій школі загальноєвропейського характеру розпочалися з 1957 року, коли була підписана Римська угода. В 1997 році під егідою Ради Європи і ЮНЕСКО була розроблена й прийнята Лісабонська конвенція про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти Європи. 19 червня 1999 року в м. Болонья (Італія) була підписана спільна декларація європейських міністрів освіти 29 країн про створення загальноєвропейського освітнього простору. Ця декларація одержала назву Болонської. Основною метою Болонської декларації стало підвищення конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти. 19

травня 2005 року дану декларацію підписала Україна, ставши, таким чином, учасником (членом) Болонського процесу.

Аналіз публікацій з проблеми, що досліджується.

Болонському процесу, його складовим, принципам і іншим питанням присвячені роботи В.Г.Кременя, Я.Я.Болюбаша, М.Ф.Степко, І.І.Бабіна, В.С.Журавського, М.З.Згуровського, В.Андрущенко, К.В.Корсака та інших вчених. Так, М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д.Шинкарук, В.В.Грубинко, І.І.Бібін розглядають основні положення Болонського процесу; принципи, шляхи й засоби адаптації європейської системи вищої освіти у вищу освіту України та інші питання. В.С.Журавський і М.З.Згуровський аналізують Болонський процес і головні принципи входження в європейський простір вищої освіти. Л.Л.Товажнянський, Є.І.Сокіл, Б.В.Клименко розглядають цикли, ступені й кредити Болонського процесу. К.В.Корсак піднімає питання про порівняння та визнання закордонних кваліфікацій і дипломів. В.Коміренко аналізує питання про проблеми входження України в Болонський процес. М.Головатий розглядає організаційно-методичні питання входження України в Болонський процес. П.І.Сікорський аналізує кредитно-модульну технологію навчання. Разом з тим входження України в Болонський процес вимагає подальшого осмислення.

Метою статті є короткий аналіз основних положень Болонського процесу; понятійного апарата, яким користуються в навчальних закладах країн-учасниць Болонського процесу; навчальне навантаження студентів; система оцінювання навчальних досягнень студентів; деякі проблеми, пов'язані із залученням України до Болонського процесу.

Виклад матеріалу. Аналіз літератури показав, що в якості основних до учасників Болонського процесу ставляться наступні вимоги:

- введення єдиного додатку до диплому, що являє собою великий пакет докладної інформації про власника диплому, отриману ним кваліфікацію, результати здачі дисциплін навчального плану, а також про вуз, кафедри та ін.;
- введення двоступеневої системи вищої освіти - підготовка спеціалістів за двома освітньо-кваліфікаційними рівнями:

бакалавр і магістр. Тривалість навчання на першому ступені повинна бути не менше 3-х і не більше 4-х років; навчання на другому ступені – 1-2 роки після одержання ступеню бакалавра;

- введення європейської системи кредитів (ECTS), спрямованої на порівняння систем і результатів навчання різних вищих навчальних закладів освіти країн-учасниць Болонського процесу і дозволяючої фіксувати трудомісткість навчальної роботи студентів у кредитах, що є числовим еквівалентом оцінки;
- подолання перешкод для ефективного вільного пересування студентів, викладачів, наукових співробітників, спрямованого на розвиток співпраці між ВНЗ, обмін навчальних програм і перепідготовки, працевлаштування;
- досягнення високої якості вищої освіти з урахуванням взаємовизначальних критеріїв і методологій. Передбачається створення акредитаційних агенств, незалежних від уряду країни і міжнародних організацій, які будуть давати оцінку якості навчання, беручи до уваги, насамперед, отримані випускниками знання, уміння й навички, а не тривалість або зміст навчання;
- впровадження європейських критеріїв вищої освіти (погоджені навчальні плани, інтегровані програми навчання, практична підготовка студентів, проведення наукових досліджень і ін.).

В документах Болонського процесу говориться, що він є добровільним, полісуб'єктивним, що базується на цінностях європейської освіти і культури, ненівелюючий особливості освітніх систем країн Європи, багатоваріантний, гнучкий, відкритий, поступовий.

Для порівняння навчальних систем і результатів навчання різних навчальних закладів освіти країн-учасниць Болонського процесу вводяться поняття модуля, змістовного модуля, кредиту, залікового кредиту, шкали оцінювання.

Під модулем розуміють завершену, системно впорядковану частину теоретичних знань і практичних умінь з певної дисципліни, адаптовану до індивідуальних особливостей

студентів і визначенням оптимального часу на організацію їх засвоєння [8,С.19].

Змістовний модуль – це система навчальних елементів, об'єднаних за ознакою відповідності навчальному об'єкту [4,С.70].

Під кредитом розуміють числову міру повного навчального навантаження студента з конкретної дисципліни (1 кредит – 24 години), яка спонука студентів до вільного вибору навчальних дисциплін і якісного їх засвоєння, і є одним із критеріїв порівняння різних навчальних систем вищих закладів освіти. Повне навантаження студента на рік становить 60 кредитів (на півроку – 30 кредитів).

Заліковий кредит – це одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістовних модулів або блоку таких модулів [4,с.70].

Протягом року студент вивчає не більше, ніж 5 навчальних дисциплін.

Кредити нараховуються студентам, які виконали певний обсяг роботи, тобто засвоїли навчальну дисципліну, про що свідчать складені заліки, іспити або інші форми оцінювання (бали). Тільки за відвідування занять бали й кредити не нараховуються [2,с.194].

Навантаження студентів складається з аудиторного й позааудиторного. До аудиторного належать заняття: лекції, семінари, практичні, лабораторні та ін. До позааудиторного відносяться самостійні та індивідуальні заняття. Самостійні заняття – це заняття в бібліотеці, вдома, у лабораторіях та ін. До індивідуальних занять відносяться консультації у викладача, куратора. Співвідношення аудиторних і позааудиторних занять на перших курсах становить 1/3, на старших курсах – 1/4 (тобто на аудиторні заняття відводиться одна третя і одна четверта частина часу, а на позааудиторні – дві третини і три четверти часу).

У літературі немає єдиної думки з приводу уніфікації шкали оцінювання й визначення єдиних критеріїв оцінювання. Є тільки пропозиції, як це можна зробити.

Варіант перший:

Шкала ECTS	Національна шкала	Шкала навч. закладу
A	Відмінно	90 – 100
BC	Добре	75 – 89
DE	Задовільно	60 – 74
FX	Незадовільно з можливістю перескладання	35 – 59
F	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	1 – 34

FX означає: «незадовільно» - необхідно виконати певну додаткову роботу для успішного складання;

F означає: «незадовільно» - необхідна подальша значна робота.

Варіант другий:

A – відмінно;

B – дуже добре;

C – добре;

D – задовільно;

E – достатньо;

FX – незадовільно - необхідно попрацювати перед тим, як складати іспит;

F – незадовільно - необхідна подальша серйозна робота.

Існують й інші варіанти.

2010 рік є кінцевим строком переходу всіх вищих навчальних закладів України на використання європейської системи оцінювання (ECTS) і виконання всіх інших вимог, які висунуто до країн-учасниць Болонського процесу.

Разом з тим Болонський процес – явище далеко неоднозначне. Як стверджує М.Головатий, Болонський процес багато в чому є процесом освітньої інтеграції саме центрально-європейських держав. Наявність єдиної валюти, єдиного інформаційного простору і т.п. остаточно не відповідає національним інтересам пострадянських, постсоціалістичних держав, хоча б тому, що їх політична, соціальна маркованість, ментальність, традиції достатньо далекі від тієї соціально-економічної, політичної архітекτονіки, яка склалася в країнах і між країнами Європи колишнього, так званого капіталістичного

світу. Іншими словами, не все в Болонському процесі об'єктивно може відповідати інтересам таких країн як Україна, Росія, Білорусь та ін. [3, с.158].

Аналіз літератури свідчить про те, що вчені розглядають різноманітні питання приєднання України до Болонського процесу. Це статус освіти в Україні, її соціальний характер, якість освіти, підготовка кадрів для вищих навчальних закладів, введення кредитно-модульної технології навчання, зниження якості освіти, залишковий принцип фінансування освіти, плюси і мінуси Болонського процесу й багато інших. Серед перерахованих питань на першому місці стоїть, на наш погляд, якість освіти.

Загальновідомо, що якість освіти безпосередньо залежить від умов навчання, матеріальної бази навчальних закладів, професорсько-викладацького складу, його матеріального забезпечення та багато іншого. Однак, за даними В.Андрущенко, за роки економічної кризи в Україні, з якої ми всі ще не вийшли, ВВП скоротився на 59,2%; обсяг промислової продукції – на 48,9%; сільського господарства – на 51,5%; реальна заробітна плата зменшилась в 3,82 рази [1, с.4].

За даними М.Головатого, В.Толок, О.Васильєвої, інших учених, основним джерелом фінансування системи вищої освіти в Австралії, Іспанії, Німеччині, Франції є держава, що виділяє на її утримання від 70% до 90% всіх необхідних їм засобів. Високорозвинені держави, такі як Англія, Німеччина, США, Японія виділяють на освіту близько 20% ВВП, в той час як в Україні в 2003 році на потреби освіти було виділено всього 5,6% [1, с.4; 3, с.159; 10, с.164]. Зменшення фінансування привело не тільки до зниження якості освіти, але й негативно позначається на чисельності студентів у вузах: на 10 тисяч населення нашої країни припадає близько 400 студентів, що складає тільки 4%. За цим показником Україна відстає не тільки від західноєвропейських держав, але й від Росії і Білорусі [10, с.164].

Висновки. Система вищої освіти України має багато позитивного, вона відома своїми вченими, науковими дослідженнями і про це не слід забувати. Ефективність перебудови й інтеграції системи вищої освіти в Болонський

процес багато в чому буде залежати від того, наскільки якісно буде проаналізована національна система в порівнянні з Болонською моделлю; які «за» і «проти» будуть виявлені; які кроки намічені для швидкої адаптації існуючої системи освіти до європейської; наскільки добре буде вивчено досвід представництва інших країн у Болонському процесі і які висновки з нього будуть зроблені.

Література

1. Андрущенко В. Освіта України в світлі суспільних проблем і суперечностей // Освіта. – 2002. – 23-30 січня. – С.4-5.
2. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. В.Г.Кременя. – К.: Освіта, 2004. – 384 с.
3. Головатий М. Організаційно-методичні засади інтеграції національної системи освіти України в Європейську систему освіти відповідно до Болонського процесу // Освіта і управління. – 2005. – Т.8. - №3-4. – С.157-163.
4. Гурч Л. Некоторые аспекты внедрения европейской системы ECTS в высшее образование Украины // Персонал. – 2004. - №12. – С.68-73.
5. Коміренко В. Приєднання до Болонського процесу як євроінтеграційна стратегія України: аспекти, проблеми, прогнози // Освіта і управління. - 2005. – Т.8. - №3-4. – С.175-180.
6. Корсак К., Поберезька Г. Світло й тіні «Болонського процесу» // Науковий світ. – 2003. - №12. – С.8-9.
7. Поляков М. Болонський процес: зближення, а не уніфікація // Вища освіта України. – 2004. - №2. – С.47-50.
8. Сікорський П. Дидактичні поняття кредиту і модуля в контексті Болонського процесу // Шлях освіти. – 2004. - №2. – С.15-19.
9. Сікорський П.І. До питання кредитно-модульної технології навчання // Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2004. – С.177-185.
10. Толоч В., Васильєва О. Особливості реалізації основних принципів Болонської декларації в Україні // Освіта і управління. – 2005. – Т.8. - №3-4. – С.161-165.